

Sygn. akt I UK 363/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania G. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury górniczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 lutego 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 21 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 października 2017 r. Sąd Okręgowy - w G. Ośrodek
Zamiejscowy w R. , IX U (...), zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w R. z dnia 18 kwietnia 2017 r. i przyznał ubezpieczonemu prawo do
emerytury górniczej poczynając od dnia 1 kwietnia 2017 r.

Sąd Okręgowy ustalił, iż ubezpieczony, urodzony 31 października 1965 r., w dniu 4 kwietnia 2017 r. wystąpił z wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury górniczej. Zaskarżoną decyzją z dnia 18 kwietnia 2017 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury górniczej, gdyż nie udokumentował on wymaganych 25 lat pracy górniczej i pracy równorzędnej do pracy górniczej, a jedynie 17 lat, 1 miesiąc i 23 dni takiej pracy. Organ rentowy wskazał, że okres zatrudnienia od 1 czerwca 1992 r. do 31 października 2016 r. został rozpatrzony w oparciu o przedłożony miesięczny wykaz zjazdów, ponieważ zajmowane przez ubezpieczonego w tym okresie stanowiska nie figurują w zarządzeniu nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z 23 grudnia 1994 r. Sąd ustalił, że ubezpieczony od 30 czerwca 1986 r. „do nadal” zatrudniony jest w P. sp. z o.o. Oddział K. w R. kolejno na stanowiskach: (-) elektromontera pod ziemią - od 30 czerwca 1986 r. do 31 maja 1992 r., (-) inspektora do spraw urządzeń elektrycznych w dziale inwestycji pod ziemią - od 1 czerwca 1992 r. do 31 lipca 2003 r., (-) inspektora technicznego pod ziemią w dziale energomechanicznym - od 1 sierpnia 2003 r. do 31 sierpnia 2011 r.; (-) starszego inspektora technicznego pod ziemią w dziale energomechanicznym - od 1 września 2011 r. do 31 października 2012 r., (-) starszego inspektora gospodarki maszynami pod ziemią w zespole dokumentacji technicznej, - od 1 listopada 2012 r. do 30 czerwca 2016 r. (-) inspektora gospodarki maszynami pod ziemią - od 1 lipca 2016 r. do 30 listopada 2016 r.; (-) starszego inspektora gospodarki maszynami od 1 grudnia 2016 r. „do nadal”. W okresie spornym - od 1 czerwca 1992 r. do 30 listopada 2016 r. - ubezpieczony wykonywał pracę w K. w R. na wyżej opisanych stanowiskach, wykonując obowiązki służbowe tożsame z obowiązkami przynależnymi do stanowisk pracy wskazanych w zarządzeniu nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia stanowisk kierownictwa ruchu i dozoru pod ziemią, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą: (-) od 1 czerwca 1992 r. do 31 lipca 2003 r. - do stanowiska „inspektor d/s przygotowania produkcji, rozwoju i projektowania procesów likwidacji zakładu górniczego” - pkt C, ppkt 7, tiret 2 Załącznika nr 1 do zarządzenia z 23 grudnia 1994 r., (-) od 1 sierpnia 2003 r. do 30 listopada 2016 r. - do stanowiska „inspektora/starszego inspektora gospodarki maszynami p.z.” - pkt C, ppkt 7, tiret 4 i pkt B, ppkt 5, tiret 4 Załącznika nr 1 do zarządzenia z 23 grudnia 1994 r. Sąd

Okręgowy wskazał przy tym, że w oznaczonym wyżej okresie od 1 czerwca 1992 r. do 31 lipca 2003 r. ubezpieczony pracował w dziale przygotowania produkcji, a następnie, po zmianie organizacyjnej - w dziale przygotowania produkcji i inwestycji. Zmiany nazw działów kopalni, jak również nazw stanowisk pracy wynikały ze zmian schematów organizacyjnych kopalni, które były kreowane, żeby optymalizować organizację, zwłaszcza tzw. działów pomocniczych. Ubezpieczony w dziale przygotowania produkcji wykonywał te same zadania co pozostali pracownicy inspektorzy d/s przygotowania produkcji, których stanowiska pracy tak konkretnie były nazwane. Wszyscy pracownicy tego działu, za wyjątkiem sekretarki i inspektora d/s ekonomicznych, byli pracownikami dołowymi, którzy mieli to wyraźnie zapisane w zakresach czynności i w swoich angażach. Sąd ustalił, że ubezpieczony, niezależnie od nazewnictwa jego stanowiska, w wymienionym okresie faktycznie sprawował funkcje inspektora d/s przygotowania produkcji, czyli stanowisko określone w pkt C, ppkt 7, tiret 2 Załącznika nr 1 do zarządzenia z 23 grudnia 1994 r. Ubezpieczony zajmował się urządzeniami elektrycznymi dla Działu Energomechanicznego, dokonywał przygotowania dokumentacji nowych urządzeń elektrycznych, co było potrzebne do przygotowania produkcji i zaimplementowania urządzeń na dole kopalni. Zjeżdżał na dół kopalni, po to żeby sprawdzić, czy ta dokumentacja odpowiada konkretnym urządzeniom wymienionym w tej dokumentacji. Ubezpieczony, ponadto, na polecenie przełożonego - kierownika działu - wykonywał inne roboty dołowe, nadzory dołowe i pracował jako dozór średni. Były to cały czas prace związane z pracami dołowymi. Dla pracowników dołowych, w tym ubezpieczonego, ustalona była liczba zjazdów w zależności od konkretnych stanowisk pracy i ona się zmieniała w różnych okrasach, co wynikało z zarządzeń i ustaleń jednostki nadrzędnej, którą w tym okresie była Rybnicka Spółka Węglowa, później Kompania Węglowa. Przełożony ubezpieczonego w tym okresie wielokrotnie składał wnioski do działu personalnego, aby stanowiska jego pracowników (w tym ubezpieczonego) były zgodne z zarządzeniem i potwierdził, że jego praca w spornym okresie od 1 czerwca 1992 r. do 31 lipca 2003 r. była pracą w charakterze inspektora d/s przygotowania produkcji, rozwoju i projektowania procesów likwidacji zakładu górniczego. Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 1 sierpnia 2003 r. do 30 listopada 2016 r. ubezpieczony pracował w dziale

energomechanicznym (gdzie pracuje do chwili obecnej) i zasadniczo wykonywał te same obowiązki, co we wcześniejszym okresie - były to obowiązki dotyczące gospodarki maszynami. Jako że maszyny i urządzenia zmieniają swoją lokalizację okresowo, to w takiej sytuacji wnioskodawca musiał przygotować projekt techniczny i wskazać maszyny i urządzenia, które będą w danym rejonie zainstalowane. Po zainstalowaniu maszyn, musiał zjechać na dół celem skontrolowania zgodności z dokumentacją. Liczba zjazdów była, jak w poprzednim dziale, ustalana ogólnie dla poszczególnych stanowisk. Odwołujący się pracował jako osoba dozoru ruchu zakładu górniczego. Pomimo innego nazewnictwa, które wynikało tylko ze zmian organizacyjnych, cały czas zajmowane przez niego stanowisko w dziale energomechanicznym było tożsame ze stanowiskiem inspektora gospodarki maszynami. Od 1 grudnia 2016 r., zgodnie z aneksem do umowy o pracę, zmieniono nazwę stanowiska, nie zmienił się zakres czynności, obowiązki wykonywane przez odwołującego się zawsze były takie same i były wykonywane w takim samym zakresie. Obowiązki pracownicze ubezpieczonego związane były z gospodarką maszynami, urządzeniami elektrycznymi, z przygotowaniem dokumentacji tych maszyn i urządzeń oraz z ich ewidencjonowaniem. Po zainstalowaniu tych urządzeń, ubezpieczony wykonywał czynności bezpośrednio w wyrobiskach górniczych związane z weryfikacją zainstalowanych urządzeń co do ich typów, stanu technicznego, kompletności i weryfikował dokumentację, która jest przynależna tym instalacjom i urządzeniom. Zajmował się gospodarką tymi urządzeniami, które zmieniały swoją lokalizację w trakcie ich eksploatacji w podziemnych zakładach górniczych. Opracowanie całej dokumentacji związanej z przygotowaniem tych maszyn i urządzeń do eksploatacji należało do ubezpieczonego. Ubezpieczony bezpośrednio nie nadzorował przemieszczania urządzeń. Otrzymywał informacje o zakończeniu eksploatacji i nowym przeznaczeniu, nowej lokalizacji tych urządzeń. Potem musiał zweryfikować, czy to przeniesienie nastąpiło w sposób prawidłowy, jaki jest stan, jaka jest kompletność tego urządzenia i dokumentacji z nim związanej. Ta praca wymaga zjazdów pod ziemię. Ubezpieczony musiał dokonywać osobiście weryfikacji stanu tych urządzeń. Liczba zjazdów jest określana zarządzeniem kierownika ruchu zakładu lub dyrektora kopalni. Jeżeli jest potrzeba i konieczność, wynikająca z

potrzeb ruchowych, to tych zjazdów może być większa liczba. Sąd ustalił, że etat zajmowany przez ubezpieczonego przez cały wymieniony okres jest etatem dołowym, który charakteryzuje się tym, że osoba wykonująca obowiązki wymagające zjazdów dołowych jest: przebadana pod kątem stanu zdrowia, przeszkolona, jeżeli chodzi o możliwość przebywania w podziemnych zakładach górniczych, zaznajomiona z zagrożeniami, które są związane ściśle z zagrożeniami w podziemnych zakładach górniczych. Pracownik dołowy jest pracownikiem samodzielnym i wykonującym samodzielnie swoją pracę. Ubezpieczony mógł wykonywać zjazdy pod ziemię samodzielnie. Sąd Okręgowy ustalił przy tym, że zakres czynności ubezpieczonego w obu okresach spornych był bardzo podobny. W dziale przygotowania produkcji ubezpieczony wykonywał zadania na urządzeniach nowych, które przewidywane były do zakupu. Natomiast w dziale energomechanicznym praca ubezpieczonego dotyczyła bieżącej aktualizacji funkcjonujących urządzeń, bieżącego gospodarowania maszynami i przygotowywania stosownej dokumentacji maszyn i urządzeń elektrycznych. Część szczegółowa zakresu obowiązków ubezpieczonego praktycznie jest taka sama od 1992 r. i jest związana ściśle ze wszystkimi zagadnieniami typowo dołowymi. Ubezpieczony nie zajmował się urządzeniami, które mogłyby być stosowane na powierzchni. W ocenie Sądu Okręgowego, przeprowadzone postępowanie dowodowe pozwoliło na zaliczenie spornych okresów do pracy górniczej, co łącznie z okresem uznanym przez organ rentowy dało ubezpieczonemu ponad 25 lat takiej pracy. Dotyczy to pracy odpowiadającej pracy inspektora d/s przygotowania produkcji, rozwoju i projektowania procesów likwidacji zakładu górniczego (od 1 czerwca 1992 r. do 31 lipca 2003 r.) i pracy inspektora/starszego inspektora gospodarki maszynami pod ziemią (od 1 sierpnia 2003 r. do 30 listopada 2016 r.), tj. na stanowiskach wymienionych kolejno: w załączniku nr 1 pkt C ppkt 7 tiret 2 zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. oraz w Załączniku nr 1 pkt C, ppkt 7 tiret 4 i pkt B, ppkt 5, tiret 4 zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 21 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...), zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Sąd wskazał, że w okresach objętych sporem ubezpieczony nie posiadał zatwierdzenia urzędu górniczego na stanowiska dozoru ruchu i nie pracował pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu. Podkreślił, że przedmiotem sporu jest prawo do górniczej emerytury w wieku 50 lat, opisane przesłankami określonymi w art. 50a ust. 2 w związku z art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 1998 r. emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej ustawa emerytalna). W ocenie Sądu, art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej wskazuje, że za pracę górnictwem uważa się zatrudnienie pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń. Użycie w analizowanym zwrocie spójnika „oraz” oznacza, że między elementami w postaci „dozór ruchu” i „kierownictwo ruchu” zachodzi koniunkcja, a więc nie jest dopuszczalne ich rozłączne traktowanie. Sąd podkreślił, że oba powyższe zwroty mają swój jednolity ustawowy kontekst. W art. 68 ustawy z dnia 4 lutego 1994r. Prawo geologiczne i górnicze przyjęto, że osoby zatrudnione w kierownictwie i dozorze ruchu zakładu górniczego powinny cechować się kwalifikacjami stwierdzonymi przez właściwe organy nadzoru górniczego, po stosownym egzaminie. Odpowiedzialność, która wiąże się z zatrudnieniem w kierownictwie i dozorze ruchu zakładu górniczego podkreślona została przez ustawodawcę w treści art. 125 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze przez stwierdzenie, że kto wykonuje czynności kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego lub inne czynności w ruchu zakładu górniczego albo czynności, o których mowa w art. 75a ust. 1, bez kwalifikacji przewidzianych ustawą - podlega karze grzywny. Sąd wskazał również na art. 58 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, w którym przyjęto, że uprawnienia do zatrudnienia na stanowiskach kierownictwa ruchu kopalń i na stanowiskach dozoru ruchu kopalń wymagają stwierdzenia posiadanych kwalifikacji do wykonywania tych czynności w drodze świadectwa wydanego przez dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego albo Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego. Dodatkowo, Sąd wskazał również na art. 181 tej ustawy, zgodnie z którym kto wykonuje czynności kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego lub inne czynności w ruchu zakładu górniczego, nie posiadając wymaganych do tego kwalifikacji - podlega karze grzywny. Sąd Apelacyjny stwierdził, że nie ulega wątpliwości, że

ubezpieczony w okresach objętych sporem nie posiadał zatwierdzenia (świadczenia kwalifikacji) do wykonywania czynności dozoru ruchu kopalń. Fakt ten potwierdził ubezpieczony oraz zatrudniający go zakład górniczy. W świetle tych okoliczności, zdaniem Sądu Apelacyjnego, należało uznać, że organ rentowy trafnie przyjął, że ubezpieczony nie może skorzystać z prawa do górniczej emerytury w wieku 50 lat z art. 50a ust. 2 w związku z art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej.

Wyrok Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest:

a) art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz § 1 pkt 1 zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia stanowisk kierownictwa ruchu i dozoru pod ziemią, w kopalniach siarki i kopalniach węgla brunatnego, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą oraz pkt. C ppkt 7 tiret 2, pkt. C ppkt 7 tiret 4 i pkt. B ppkt 5 tiret 4 Załącznika nr 1 do powyższego zarządzenia w związku z art. 194 i art. 195 pkt 6 ustawy emerytalnej, a także art. 50a ust. 1 i 2 w związku z art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy z emerytalnej, polegające na błędnym ustaleniu przez Sąd drugiej instancji, że praca wykonywana przez ubezpieczonego w okresie od 1 czerwca 1992 r. do 31 października 2016 r. nie była pracą górniczą w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, a w szczególności nie była pracą w dozorze ruchu kopalni, z uwagi na brak stwierdzenia kwalifikacji ubezpieczonego przez właściwy organ nadzoru górniczego;

b) art. 68 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze, a także art. 58 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo górnicze i geologiczne, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 marca 2016 r., oraz art. 58 ust. 1 i 2 oraz art. 108 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze w obecnym brzmieniu, a także § 2 pkt 1 i 2, § 3 pkt 1 i § 3c pkt 1 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 października 1994 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od osób kierownictwa i dozoru ruchu zakładów górniczych oraz mierniczego i geologa górniczego, a nadto § 1 pkt 1, § 2 pkt 2 i § 6 pkt 1 rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 11 czerwca 2002 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od osób kierownictwa i dozoru ruchu zakładów górniczych, mierniczego górniczego i geologa górniczego oraz wykazu stanowisk w ruchu

zakładu górniczego, które wymagają szczególnych kwalifikacji, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na błędnym ustaleniu przez Sąd drugiej instancji, że dla uznania pracy ubezpieczonego za pracę górniczą w dozorze ruchu kopalni konieczne jest stwierdzenie kwalifikacji ubezpieczonego przez właściwy organ nadzoru górniczego.

Ponadto zarzucono naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 217 § 1 k.p.c. i art. 227 k.p.c., a także art. 328 § 2 k.p.c. i art. 382 k.p.c., które miało istotny wpływ na wynik sprawy, przez sprzeczność ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału dowodowego i dowolność ustaleń Sądu, polegającą na pominięciu przez Sąd drugiej instancji materiału dowodowego zebranego w postępowaniu, braku wyczerpujących ustaleń Sądu oraz pominięciu ustaleń dokonanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, a w szczególności pominięciu zeznań świadków T. F. i K. K. oraz ubezpieczonego dotyczących charakteru pracy ubezpieczonego i rodzaju wykonywanych czynności, jak również pominięciu oświadczenia T. F. z dnia 2 marca 2018 r. dotyczącego rodzaju pracy ubezpieczonego oraz pominięciu znajdujących się w aktach sprawy planów ruchu zakładu górniczego, w którym zatrudniony jest ubezpieczony, a w konsekwencji błędnym ustaleniu przez Sąd drugiej instancji, że ubezpieczony w okresie od 1 czerwca 1992 r. do 31 października 2016 r. nie wykonywał pracy górniczej w rozumieniu przepisu art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, tj. pracy w dozorze ruchu kopalni.

Skarżący, wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazał na występujące w sprawie istotne zagadnienia prawne oraz potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości, a mianowicie: (-) czy dla stwierdzenia, że ubezpieczony zatrudniony był na stanowisku dozoru ruchu kopalń, o którym mowa w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, w celu ustalenia, czy przysługuje mu prawo do emerytury górniczej w oparciu o art. 50a ust. 1 i 2 w związku z art. 50c ust. 1 pkt 5 tej ustawy, konieczne jest posiadanie przez ubezpieczonego stwierdzenia kwalifikacji, wydane przez właściwy organ nadzoru górniczego, w tym także w sytuacji, gdy zgodnie z planem ruchu zakładu górniczego, o którym mowa w art. 108 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, zatwierdzanego przez dyrektora właściwego urzędu

górniczego, nie wszystkie stanowiska, które w planie ruchu zakładu górniczego określane są jako stanowiska dozoru ruchu kopalni, w tym stanowisko zajmowane przez ubezpieczonego, wymagają takich stwierdzeń kwalifikacji, wydanych przez właściwy organ nadzoru górniczego; (-) jak należy rozumieć spójnik „oraz” zawarty w określeniu „zatrudnienie pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń”, znajdującym się w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, a mianowicie, czy określenie „zatrudnienie pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń” i znaczenie spójnika „oraz” w cytowanym określeniu należy rozumieć w ten sposób, że pracownik musi być równocześnie zatrudniony na stanowisku dozoru ruchu kopalni i w kierownictwie ruchu kopalni, czy też w ten sposób, iż pracownik może być zatrudniony na stanowisku wchodzącym w skład dozoru ruchu kopalni bądź na stanowisku kierownictwa ruchu kopalni; (-) czy pojęcie „dozór ruchu kopalń”, o którym mowa w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, jest tożsame z pojęciem „dozór ruchu”, o którym mowa w art. 68 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze oraz w art. 58 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo górnicze i geologiczne w brzmieniu obowiązującym do 31 marca 2016 r. i art. 58 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze w obecnym brzmieniu, biorąc pod uwagę okoliczność, że pojęcie „dozór ruchu kopalń”, o którym mowa w 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej odnosi się do stanowisk wyszczególnionych w przepisach wykonawczych wydanych przez właściwego ministra, na podstawie delegacji ustawowych zawartych w przepisach emerytalnych, zaś „dozór ruchu” określony w tych przepisach Prawa geologicznego i górniczego dotyczy stanowisk wymagających stwierdzenia kwalifikacji przez właściwy organ nadzoru górniczego i nie jest ukierunkowanych na przepisy emerytalne; (-) czy dla ustalenia nabycia uprawnień emerytalnych do emerytury górniczej, o której mowa w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, mają zastosowanie przepisy zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia stanowisk kierownictwa ruchu i dozoru pod ziemią, w kopalniach siarki i kopalniach węgla brunatnego, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą, w związku z art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz w związku z art. 194 i art. 195 pkt 6 ustawy emerytalnej;

(-) czy Sąd drugiej instancji, w ramach swoich kompetencji i kognicji, może poczynić ustalenia odmienne od ustaleń dokonanych przez Sąd pierwszej instancji na podstawie zeznań świadków i strony, bez ponownego przeprowadzenia tego dowodu, w sytuacji, gdy zeznania te nie zostały skutecznie podważone przez drugą stronę, a nadto, zeznania te legły u podstaw wydania wyroku przez Sąd pierwszej instancji, zaś w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd drugiej instancji do zeznań tych w ogóle się nie odniósł.

Skarżący wskazał, że w tej sprawie konieczne jest dokonanie wykładni przepisu art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej odnośnie do interpretacji spójnika „oraz” zawartego w określeniu „zatrudnienie pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń”, a mianowicie, czy chodzi w tym przepisie o osobę zatrudnioną na stanowisku dozoru i jednocześnie w kierownictwie ruchu kopalń czy też na stanowisku dozoru ruchu bądź też na stanowisku kierownictwa ruchu kopalń. Ponadto konieczne jest ustalenie, jakie znaczenie prawne dla nabycia uprawnień emerytalnych do emerytury górniczej, o której mowa w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy z emerytalnej mają przepisy zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia stanowisk kierownictwa ruchu i dozoru pod ziemią, w kopalniach siarki i kopalniach węgla brunatnego, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą w związku z art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz w związku z art. 194 i art. 195 pkt 6 ustawy emerytalnej. Skarżący wskazał również, na konieczność dokonania wykładni art. 382 k.p.c. w zakresie, czy Sąd drugiej instancji, w ramach swoich kompetencji i kognicji, może poczynić całkowicie odmienne ustalenia od Sądu pierwszej instancji, których to ustaleń Sąd pierwszej instancji dokonał w oparciu o zeznania świadków i strony, bez ponownego przeprowadzenia tego dowodu, w kwestiach istotnych dla sprawy, w tym przypadku, co do charakteru i rodzaju wykonywanej przez ubezpieczonego pracy oraz okoliczności, czy wykonywał on pracę górniczą uprawniającą do emerytury górniczej.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w całości oraz przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego jej rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach procesu za wszystkie instancje oraz instancję

kasacyjną; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w G. w całości, a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania za drugą instancję oraz instancję kasacyjną według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W związku z zarzutem naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 217 § 1 k.p.c. i art. 227 k.p.c., trzeba przypomnieć, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 785533; z dnia 23 listopada 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 76; z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405 oraz z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, LEX nr 475287).

Jeśli natomiast chodzi o zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. i art. 382 k.p.c., to podnoszone w nim kwestie wymagają odniesienia się do podstaw kasacyjnych dotyczących przepisów prawa materialnego.

Skarżący domaga się zakwalifikowania spornego okresu jako pracy „pracownika dozoru ruchu” na podstawie art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej. W przepisie tym zawarta została delegacja do określenia w drodze rozporządzenia (między innymi) stanowisk pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń, przedsiębiorstw i innych podmiotów określonych w pkt 1-3. Właściwy minister nie wydał wskazanego rozporządzenia.

Zgodnie z art. 194 ustawy emerytalnej, do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw i dekretu wymienionych w art. 195, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszej ustawy. Skarżący uważa, że na tej podstawie zachowało moc zarządzenie nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia stanowisk kierownictwa ruchu i dozoru ruchu pod ziemią, w kopalniach siarki i kopalniach węgla brunatnego, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą, wydane na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r., poz. 154 ze zm.). Jednakże wskazane wyżej zarządzenie utraciło moc z dniem 30 marca 2001 r. na mocy art. 75 ust. 2 ustawy dnia 22 grudnia 2000 r. o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 120, poz. 1268). W jego myśl, z dniem wejścia w życie ustawy tracą moc akty normatywne Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów lub innych organów administracji rządowej, podjęte lub wydane z upoważnienia ustawowego przed dniem wejścia w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zawierają normy prawne o charakterze powszechnie obowiązującym lub wewnętrznym, z wyjątkiem rozporządzeń.

Natomiast na podstawie art. 194 emerytalnej zachowało moc wydane na podstawie art. 5 ust. 5 oraz art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (Dz.U. Nr 5, poz. 32 ze zm.) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty – oczywiście w takim zakresie, w jakim nie jest sprzeczny z przepisami ustawy emerytalnej. Załącznik nr 4 do tego rozporządzenia wymienia jedynie

stanowiska dozoru ruchu i kierownictwa ruchu kopalń siarki lub węgla brunatnego (odesłanie do art. 6 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin).

W związku z powyższym jedynym aktem prawnym regulującym omawianą kwestię zatrudnienia pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń kwalifikowanego jako praca górnicza jest wyłącznie art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej. Wynika z niego, że praca pod ziemią na stanowisku dozoru oraz kierownictwa ruchu kopalń stanowi pracę górniczą, nie wiadomo natomiast, jakie stanowiska mogą być tak kwalifikowane.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącego podobnej problematyki, a mianowicie znaczenia wykazów resortowych, zawierających stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wydanych na podstawie § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), wskazuje się, że wykazy te obecnie mają znaczenie jedynie w sferze dowodowej. Mają one zatem charakter głównie informacyjny, techniczno-porządkujący i uściślający, a nie bezpośrednio normatywny. Stąd też, jeżeli jakieś stanowisko jest ujęte w wykazie resortowym, to nie można tej okoliczności ignorować, ponieważ płynie z niej domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie była wykonywana w szczególnych warunkach (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392; z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306; z dnia 25 lutego 2009 r., LEX nr 736740; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z dnia 16 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707404; z dnia 26 maja 2011 r., II UK 356/10, LEX nr 901608).

Odpowiednio zatem takie samo znaczenie można przypisać Załącznikowi nr 1 do zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r., który określa stanowiska kierownictwa ruchu i dozoru ruchu podziemnych zakładów górniczych, na których zatrudnienie uważa się za pracę górniczą. Zaznaczyć jednak trzeba, że nie można dowolnie „dopasowywać” stanowiska z angażu do stanowiska wymienionego w Załączniku nr 1, gdy nie jest wiadome, jaki zakres

obowiązków kryje się pod stanowiskiem wymienionym w Załączniku (co uczynił Sąd pierwszej instancji).

W razie wątpliwości, których nie może rozwiązać odwołanie się do powyższego zarządzenia, należy zauważyć, że konkretyzacja stanowisk kierownictwa i dozoru ruchu w danym podmiocie następuje w planach ruchu podziemnych i odkrywkowych zakładów górniczych oraz zakładów górniczych wydobywających kopaliny otworami wiertniczymi (zob: a) wydane na podstawie art. 64 ust. 6 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 228, poz. 1247 ze zm.) zarządzenie Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z dnia 20 czerwca 1994 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych; M.P. nr 38, poz. 3250; w tym jego Załącznik Nr 1, rozdział XVIII dotyczący szczegółowych wymagań dotyczących treści planu ruchu podziemnego zakładu górniczego wskazujący wykaz załączników do części podstawowej planu ruchu, w tym w punkcie 1 - schemat organizacyjny zakładu górniczego z określeniem pionów i służb technicznych, z uwzględnieniem wykazu stanowisk kierownictwa i dozoru ruchu; b) art. 108 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, zgodnie z którym plan ruchu zakładu górniczego określa strukturę organizacyjną zakładu górniczego, w szczególności przez wskazanie stanowisk osób kierownictwa i dozoru ruchu). To zatem plany ruchu danego zakładu górniczego zawierające wykaz stanowisk kierownictwa i dozoru ruchu są miarodajnym dowodem dla kwalifikacji danej pracy pod normę art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej. Natomiast, gdyby się okazało, że i one nie są jednoznaczne dla rozstrzygnięcia określonej sprawy, pojawiłaby się konieczność zasięgnięcia informacji z urzędu górniczego, wyjaśniającej istotę stanowisk dozoru ruchu bądź skorzystania z wiadomości specjalnych.

Wskazać należy, że dekret z dnia 6 maja 1953 r. Prawo górnicze (jednolity tekst: Dz.U. z 1978 r., Nr 4, poz. 12 ze zm.) - w art. 108, a następnie ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze – w art. 68 zastrzegały, że ruch zakładu górniczego może być prowadzony tylko pod kierownictwem i dozorem osób, które uzyskały zatwierdzenie okręgowego urzędu górniczego. Natomiast aktualna ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 868 ze zm.) w art. 112 stawia wymaganie, że ruch zakładu

górnictwa prowadzi się pod kierownictwem i dozorem osób posiadających wymagane kwalifikacje, a np. w art. 53 ust. 2 stwierdza się, że osoby wykonujące niewymienione w ust. 1 pkt 2 i 3 czynności w wyższym dozoru ruchu oraz w dozoru ruchu zakładu górnictwa albo zakładu są obowiązane posiadać określone przez pracodawcę przygotowanie zawodowe i doświadczenie zawodowe do wykonywania tych czynności. Z kolei art. 58 ust. 7 stanowi, że powierzenie wykonywania czynności: w kierownictwie i dozoru ruchu zakładu górnictwa albo zakładu, niewymienionych w ust. 1 lub 2, następuje po sprawdzeniu przez pracodawcę spełnienia wymagań określonych: a) w art. 54 pkt 1, 3 i 4, art. 55 ust. 1 pkt 1-4, ust. 2-5 i 7 albo b) na podstawie art. 53 ust. 2. Jak z tego wynika, aktualnie obowiązujące przepisy nie wymagają na wszystkich stanowiskach dozoru zatwierdzenia odpowiedniego urzędu górnictwa, ale wystarczające jest potwierdzenie posiadania odpowiednich kwalifikacji przez pracodawcę. Nie dotyczy to natomiast np. osób wykonujących w czynności w dozoru ruchu podziemnego zakładu górnictwa (art. 53 ust. 1 pkt 3), od których wymaga się zatwierdzenia odpowiedniego urzędu górnictwa.

Reasumując, praca wymieniona w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, to praca na stanowiskach kierownictwa i dozoru ruchu wynikających z planu ruchu danego zakładu górnictwa. W związku z tym, w ocenie Sądu Najwyższego, należy postawić ogólną tezę, że niezgodny z obowiązującymi przepisami brak zatwierdzenia odpowiedniego urzędu górnictwa nie dyskwalifikuje wykonywanej pracy jako dozoru ruchu. W takim przypadku wykonywanie pracy na stanowisku odpowiadającemu którejś z pozycji Załącznika nr 2 do zarządzenia nr 9 Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 23 grudnia 1994 r. czy pozycji wykazu stanowisk kierownictwa lub dozoru ruchu danego zakładu górnictwa, zawartego w planie ruchu zakładu, nie jest pozbawione waloru pracy górniczej w rozumieniu art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej. Przepis ten bowiem nie uzależnia uznania za pracę kierownictwa i dozoru ruchu od zatwierdzenia kwalifikacji przez właściwy organ nadzoru górnictwa. Brak zatwierdzenia, jeśli nie wpływa na umniejszenie czy zmodyfikowanie zakresu czynności przynależnych do danego stanowiska kierownictwa czy dozoru ruchu, jest obojętny z punktu widzenia uprawnień emerytalnych. Natomiast ważne jest wykonywanie czynności kierownictwa lub

dozoru ruchu wynikających z zakresu czynności przypisanych określonym stanowiskom. Tym samym Sąd Najwyższy nie podziela poglądów wyrażonych w wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia z dnia 15 maja 2018 r., II UK 120/17 (LEX nr 2549299) oraz z dnia 24 stycznia 1997 r., II UKN 61/96 (OSNAPIUS 1997 nr 18, poz. 349), że warunkiem uznania ubezpieczonego za osobę dozoru ruchu jest odpowiednie zatwierdzenie właściwego organu nadzoru górniczego. Jeszcze raz należy podkreślić, że w art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej chodzi o pracę pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń, a nie o pracę osób posiadających zatwierdzenie właściwego organu nadzoru górniczego. Natomiast brak wymaganego zatwierdzenia właściwego organu nadzoru górniczego – gdy plany ruchu kopalni w dalszym ciągu nie usuwają wątpliwości – może prowadzić do przekonania, że skoro pracownik był dopuszczony do wykonywania pracy bez zatwierdzenia, to nie wykonywał pracy dozoru górniczego (może zaważyć na ocenie dowodów).

Sąd Najwyższy nie podziela także poglądu wyrażonego w przywołanym wyżej wyroku z dnia 7 marca 2013 r., I UK 533/12, że praca na stanowiskach dozoru (kierownictwa) ruchu, aby być uwzględniona przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej, musiałaby być wykonywana co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy pod ziemią, z odwołaniem się do art. 50b ustawy emerytalnej. Przepis ten stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury górniczej uwzględnia się okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą, będące okresami składkowymi lub nieskładkowymi w rozumieniu ustawy, z tym że okresy pracy górniczej i pracy równorzędnej z pracą górniczą uwzględnia się, jeżeli praca ta wykonywana była co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy. Wskazany w nim wymiar czasu pracy nie odnosi się do faktycznego czasu pracy pod ziemią, bowiem jeżeli ma on znaczenie normatywne, to liczony jest w dniówkach roboczych. Stąd wymiar czasy pracy w rozumieniu tego przepisu to wymiar określony w umowie o pracę. Innymi słowy, wymaganie z art. 50b ustawy emerytalnej odnosi się do zatrudnienia co najmniej w wymiarze $\frac{1}{2}$ etatu, co nie przenosi się na charakterystykę dozoru ruchu po ziemią.

Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca art. 8 ustawy z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz.U. Nr 36, poz. 206)

zmienił przepis art. 5 ust. 1 pkt 5 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym górników. Poprzednio stanowił on, że za pracę górniczą uważa się zatrudnienie „na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń i przedsiębiorstw określonych w pkt 1-4, ustalonych przez właściwych ministrów na podstawie przepisów prawa górniczego”, zaś po zmianie za pracę górniczą uważa się zatrudnienie „pod ziemią na stanowiskach dozoru ruchu oraz kierownictwa ruchu kopalń i przedsiębiorstw określonych w pkt 1-3, a także w kopalniach siarki i przedsiębiorstwach, o których mowa w pkt 4, określonych przez właściwych ministrów” Tożsame brzmienie w tym zakresie ma art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej. Przy wykładni tego przepisu nie można zatem pomijać użytego zwrotu „pod ziemią”, ale skoro brak w nim warunku uznania wymienionej w nim pracy za pracę górniczą od określonej liczby dniówek roboczych pod ziemią, to mierzenie czasu pracy tym wyznacznikiem nie ma normatywnego uzasadnienia. Dlatego też, mając na uwadze, że chodzi o zatrudnienie wprawdzie „pod ziemią”, ale jednak na stanowiskach, które niekoniecznie wiążą się z pracą wykonywaną wyłącznie pod ziemią, wykładnia tego przepisu musi uwzględniać istotę obowiązków przypisanych danemu stanowisku dozoru (kierownictwa) ruchu. Jeśli zatem czynności wykonywane na powierzchni stanowią zasadniczą część obowiązków, a zjazdy pod ziemię w stosunku do nich są incydentalne, to nie ma podstaw, aby tak wykonywaną pracę kwalifikować pod normę art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej.

Na koniec dodać należy, że przywołane wyżej przepisy Prawa górniczego i geologicznego rozróżniają stanowiska kierownictwa ruchu zakładu górniczego od stanowisk dozoru ruchu górniczego.

Biorąc pod uwagę powyższe, potwierdził się zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. przez pominięcie znajdujących się w aktach sprawy planów ruchu zakładu górniczego, w którym zatrudniony jest ubezpieczony, bez oceny których nie jest możliwe prawidłowe zastosowanie art. 50c ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.